

Ситніков О. П.

м. Донецьк

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розкривається проблема підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійної школи на основі багаторічного досвіду Донецького інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників. Указані основні шляхи вдосконалення системи підвищення кваліфікації цієї категорії педагогічних працівників: впровадження модульно-компетентнісного підходу при формуванні змістовного компонента підвищення кваліфікації, інноваційних педагогічних та новітніх виробничих технологій, інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційних форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на їх основі, вивчення передового педагогічного досвіду.

Також розкрито шляхи подальшого розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників як складової неперервної освіти особистості упродовж усього життя.

Ключові слова: *підвищення кваліфікації, професійна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, очно-дистанційна форма, передовий педагогічний досвід.*

Постановка проблеми

Вступ. В умовах перетворення всіх сфер суспільного життя, зміни змісту й характеру праці на основі досягнень науково-технічного прогресу в постіндустріальний період розвитку суспільства, у зв'язку з необхідністю активізувати вирішення економічних і соціальних проблем, суттєво змінюються вимоги до кожного робітника суспільного виробництва, кожного громадянина України, зокрема до педагогічних працівників професійної школи.

Основою задоволення цих вимог є зміни, що відбуваються в процесі формування особистості. Забезпечення необхідних перетворень цих процесів суспільство пов'язує також зі створенням єдиної системи неперервної (безперервної) освіти.

Проблеми, що виникають у зв'язку з цим, обумовили розширення та поглиблення наукового пошуку, спрямованого на створення єдиної концепції неперервної освіти в Україні, ведучою складовою якої є підвищення кваліфікації.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 1723 р. Схвалено Концепцію Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки, де визначено проблеми, на розв'язання яких і спрямована Програма. Однією з таких проблем є відсутність системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу.

Тому вкрай актуальними є організація роботи та дослідження в цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників — складова загальної системи неперервної освіти особистості.

Головна мета підвищення кваліфікації — це приведення у відповідність професійної компетентності працівників освіти з потребами й вимогами соціально-економічного розвитку українського суспільства та інтегративних процесів у всесвітньому освітянському просторі.

Розробкою теоретичних засад практичної діяльності системи підвищення кваліфікації кадрів займаються такі вітчизняні вчені: В. Бондар, Г. Єльнікова, І. Жерносек, С. Крисюк, В. Маслов, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Пуцов та інші.

Значний внесок у розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів профтехосвіти зробили науково-педагогічні працівники Донецького інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників [1; 2].

Початок третього тисячоліття — це перехід від кваліфікацій до компетентностей.

Вченими постійно вивчається процес формування професійної компетентності особистості протягом усього життя, у якому головним є підвищення кваліфікації.

Основне завдання підвищення кваліфікації — це розширення (удосконалення) компетентностей у тісному зв'язку з попитом ринку праці, що постійно змінюється, у конкретній сфері діяльності.

Важливим постає створення принципово нових програм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів усіх рівнів.

На сьогодні діяльність інституту в напрямку підвищення кваліфікації спрямована на:

- безпосереднє підвищення кваліфікації педагогічних кадрів профтехосвіти із застосуванням інноваційних педагогічних та новітніх виробничих технологій за галузевим напрямом. Із застосуванням різних форм підвищення кваліфікації: денної, заочної, очно-дистанційної;

- знайомство з передовим досвідом у системі професійно-технічної освіти (ПТО);
- методичне забезпечення педагогічних кадрів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) з психолого-педагогічних, інформаційно-комунікаційних технологій, економіко-правових питань та безпеки життєдіяльності;

- проведення всеукраїнських короткотермінових науково-методичних семінарів за галузевим спрямуванням, зокрема з використанням мережі Інтернет;

- підготовку підручників для ПТНЗ за модульною технологією з інтегруванням предметів професійно-теоретичного та професійно-практичного циклів (будівельні професії).

В інституті підвищують кваліфікацію дорослі, тому в основу системи підвищення кваліфікації покладено андрагогічну модель технології навчання, згідно з якою особам, що навчаються, належить провідна роль, обумовлена їх прагненням до самореалізації, самостійності, самоврядування. Ця модель передбачає спільну діяльність учасників процесу навчання на всіх етапах: при проектуванні, реалізації, корекції, оцінюванні.

Андрагогічна модель технології навчання надає широкі можливості для розвитку духовного й творчого потенціалу, професійного рівня як викладачів, так і слухачів.

Навчання в системі підвищення кваліфікації повинно ґрунтуватися на цілісному та системному підході, тобто формуванні сучасних наукових знань та відпрацюванні функціональних професійних умінь слухачів при своєчасній консультативній допомозі викладача, вирішенні актуальних проблем, які цікавлять слухачів.

Науково-практична підготовка слухача включає такі етапи: діагностично-мотиваційний, проектувальний навчально-коригувальний, контрольньо-оцінювальний.

Метою *діагностико-мотиваційного етапу* є визначення реального рівня початкових знань, умінь та навичок слухача, розробка прогностичної моделі компетентності на підставі діагностичних даних про його освітні потреби та професійні інтереси. З'ясування специфіки професійної діяльності та регіональних особливостей підготовки кваліфікованих робітників дає змогу визначити обсяг і зміст варіативного компоненту в програмі навчання.

Проектувальний етап включає постановку діагностичних цілей та завдань навчання; відбір індивідуального змісту освіти з урахуванням реального рівня та прогностичної моделі компетентності.

На *навчально-коригувальному етапі* реалізується та коригується процес навчання відповідно до професійних інтересів слухачів. Оволодіння слухачами знаннями, уміннями та навичками відбувається в умовах активної спільної діяльності з педагогом.

Контрольно-оцінювальний етап — це об'єктивне оцінювання результатів навчання на основі обраних критеріїв.

Узагальнена модель процесу навчання в курсовий період наведено на рис. 1.

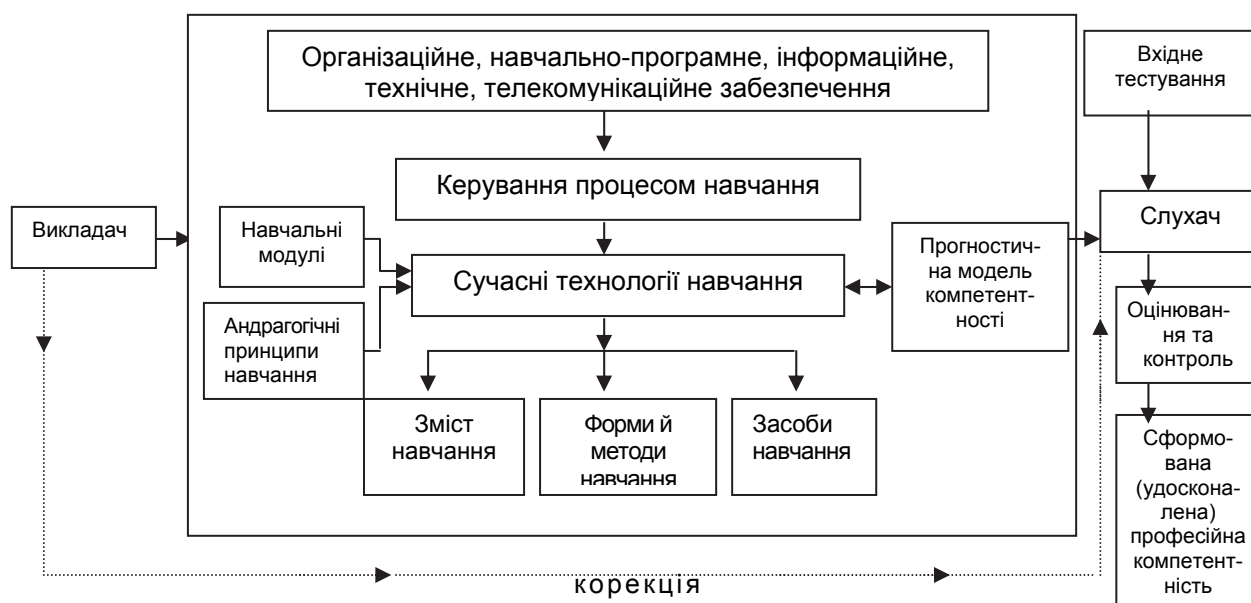

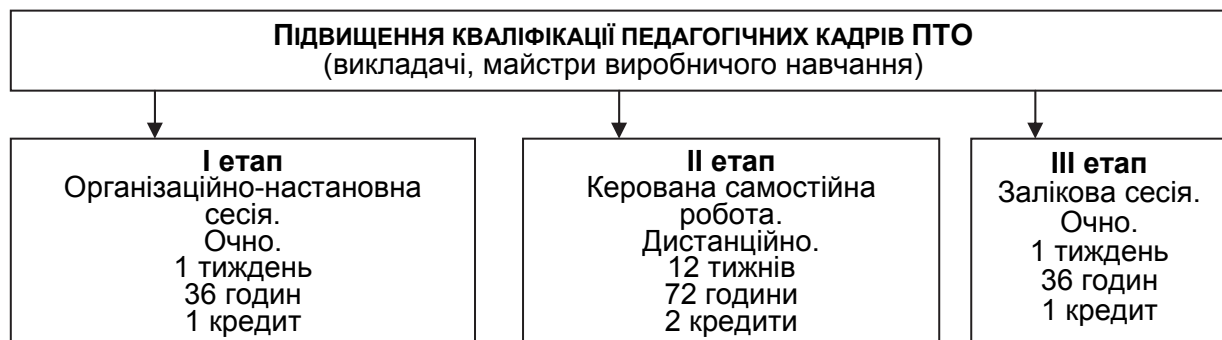
Рис. 1. Узагальнена модель процесу навчання в курсовий період

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій спонукає педагогів інституту приділяти більше уваги цим технологіям під час організації навчального процесу і змістовного відбору матеріалу на основі моделі інформаційної компетентності педагогічних пра-

цівників ПТНЗ, що висвітлюється в окремих статтях науково-педагогічних працівників інституту.

Нижче ми зупинимося на організації очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, як найбільш перспективної.

Модель організації навчального процесу при очно-дистанційній формі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ПТО має такий вигляд:

На дистанційному етапі слухачі:

- вивчають навчальну інформацію відповідно до навчальних програм змістовних модулів;
- беруть участь в Інтернет-семінарі;
- отримують необхідні консультації;
- виконують завдання поточного й модульного контролю;
- виконують підсумкову випускную роботу.

Організація дистанційного етапу базується на платформі Moodle, яка має певні переваги серед інших Інтернет-технологій.

Програма Moodle на сьогодні використовується багатьма навчальними закладами та зарекомендувала себе як багатофункціональна програма з великими можливостями для організації навчального процесу з урахуванням його специфіки, створення навчального матеріалу в інтерактивному форматі та використання режиму он-лайн при спілкуванні між викладачами та слухачами.

Організація навчального процесу на базі Moodle починається з реєстрації слухачів. Реєстрація проводиться до початку занять адміністраторами системи Moodle з використанням даних, що надаються обласними НМЦ або ПТНЗ (прізвище та ім'я слухача, місто та електронна поштова скринька). Після цього формуються окремі групи згідно з навчальними програмами. Логін та пароль для входження в систему Moodle слухач отримує від викладача в перший день занять.

При створенні курсу викладач використовує інтегровані в систему Moodle ресурси для розробки навчального матеріалу: тести, інтерактивні лекції, робочі зошити, семінари тощо, а також для спілкування викладача зі слухачами — чат, форум, відеоконференції Open Meetings. Крім цього, викладач має змогу завантажувати в систему Moodle навчальні матеріали, розроблені в інших програмах (MS Word, MS Excel, MS PowerPoint тощо), веб-ресурси, уривки з книг, відеоматеріали тощо. Таким чином, курс стає різноманітним та насиченим навчальним матеріалом у різних форматах.

Система Moodle допомагає викладачеві оперативно відстежувати активність слухача протягом усього періоду його навчання, самостійно налаштовувати систему оцінювання при виконанні того чи іншого завдання та своєчасно доводити до слухачів інформацію щодо їх успішності.

Модуль «Календар» дає змогу викладачеві сповістити слухачів та нагадати їм про майбутні події, а слухачам — відслідковувати всі події. Таким чином, процес навчання стає більш упорядкованим.

У системі Moodle передбачено обмін повідомленнями між учасниками навчального процесу, що значно поліпшує інтерактивний компонент навчання.

Освоєння системи Moodle в інституті почалося в минулому році, тому ще продовжується процес її вивчення і, як наслідок, — удосконалення організації дистанційного етапу навчання.

Також слід відзначити актуальність даної системи при використанні в міжкурсовий період.

Інша проблема, над реалізацією якої працюють науково-педагогічні кадри інституту — це педагогічний досвід та шляхи його впровадження.

Передовий педагогічний досвід багатогранний: він може стосуватися питань удосконалення методів навчання й виховання, організації праці педагога, застосування різних засобів навчання, впровадження новітніх виробничих технологій тощо. Ефект від вивчення, узагальнення та використання передового педагогічного досвіду може виявлятися в різноманітних формах і на різних рівнях: підвищення продуктивності педагогічної праці, поліпшення якості навчання, розвитку та виховання учнів тощо.

Методологічно цінною є думка К. Ушинського, що переноситься не сам досвід, а його ідея. Теоретичні основи досвіду висвітлено в працях Ю. Бабанського, М. Ярмаченка. Відомі школи педагогічного досвіду А. Макаренка, В. Сухомлинського, педагогів-новаторів М. Гузика, О. Захаренка, М. Палтишева, В. Щетиніна тощо.

Вивчення досягнень передового досвіду — складова частина формування у педагогів творчого ставлення до вивчення педагогічної науки та її застосування на практиці.

Підкреслимо два основних положення:

1. Педагогічний досвід і досягнення педагогічної науки — це тісно пов'язані процеси. Тому, успішно вивчаючи й узагальнюючи передовий досвід, аналізуючи його, ми водночас формуємо у педагогів творче ставлення до вивчення педагогічної науки та її використання на практиці.

2. Творці передового досвіду — це, як правило, викладачі й майстри виробничого навчання, що широко й творчо мислять, добре розуміються на наукових основах навчання, розвитку й виховання учнів.

Під час курсового підвищення кваліфікації педагогічних працівників різних регіонів України створюються найкращі умови для оцінювання та вивчення передового педагогічного досвіду.

Інститут, який займається проблемою передового педагогічного досвіду (ППД) понад 30 років, розробив систему з його виявлення, оцінювання та вивчення під час курсового підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ПТНЗ України.

В інституті створено спеціальний підрозділ — відділ педагогічних технологій, розташований у методичному центрі інституту, який узагальнює роботу з ППД.

Створено електронну картотеку передового досвіду.

На гістограмі (рис. 2) показано динаміку поповнення банку даних передового досвіду в інституті за останні 5 років.

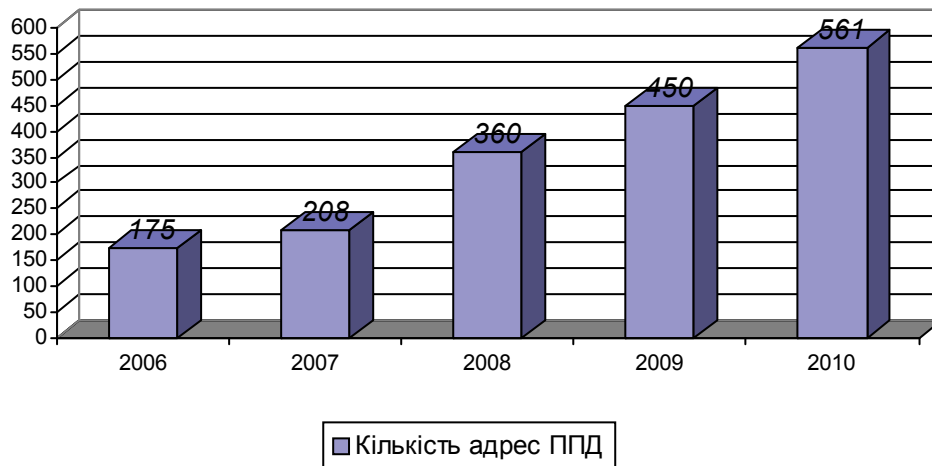

Рис. 2. Кількість адрес ППД за роками.

ППД для зручності роботи слухачів класифікується за галузями виробництва (рис. 3).

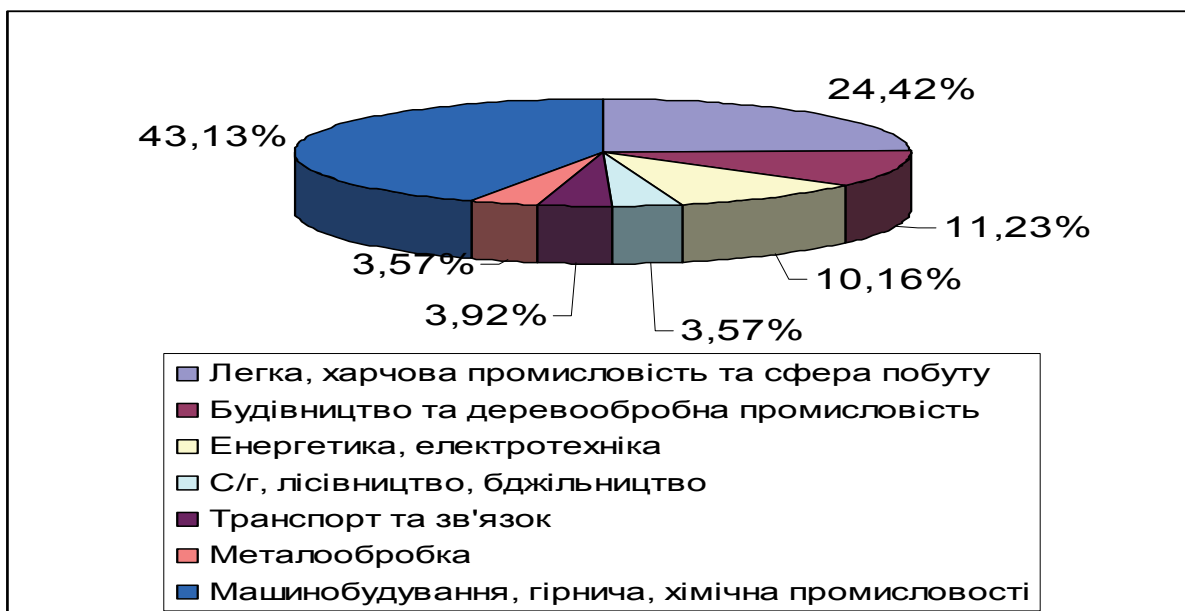

Рис. 3. Розподіл ППД за галузями виробництва

Багатий за кількістю і різноманіттям передовий досвід цілеспрямовано доводиться до відома слухачів курсів підвищення кваліфікації.

При цьому застосовуються активні й інтерактивні методи, форми навчання та організації роботи слухачів.

На допомогу слухачам розроблено методичні рекомендації «Вивчення, узагальнення та впровадження передового педагогічного досвіду у ПТНЗ: управлінський аспект» (С. Шевчук). Під час аудиторних занять проводять ділову гру «Досвід».

Проведення ділової гри не тільки формує у слухачів уміння оцінювати та впроваджувати передовий досвід, але й активізує їх творчу діяльність, прагнення створити свій досвід, який можна було б оцінити як передовий.

Разом з аудиторними заняттями слухачі мають змогу набувати досвіду і в позааудиторний час, у процесі самостійної роботи, з використанням паперових і електронних носіях. Традиційними стали круглі столи, методичні ринги, ярмарки педагогічних знахідок, презентації, конференції з обміну кращим досвідом тощо.

Вважаємо, що ППД — це ті перлини, які потрібно постійно шукати, вивчати, розповсюджувати. Про важливість даної роботи свідчать відгуки слухачів в анкетах зворотного зв'язку.

Не випадково проводиться Всеукраїнський щорічний проект НАПН України «Педагоги-новатори в Україні».

У статті розкрито основні напрями роботи колективу інституту під час курсового підвищення кваліфікації слухачів, але для ефективної роботи системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТО, забезпечення її неперервності слід проектувати також роботу педагогічних кадрів у міжкурсовий період.

Висновки

Аналіз сучасного стану системи підвищення кваліфікації педагогів професійної школи, спираючись на досвід Донецького інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників, показує, що на цьому етапі є суттєві зрушення в бік оптимізації системи:

- формування змістовного компонента підвищення кваліфікації на компетентно-модульній основі;
- впровадження інноваційних педагогічних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних під час навчання слухачів;
- спираючись на передовий педагогічний досвід у різноманітних формах і на різних рівнях.

Водночас, на наш погляд, необхідно працювати над удосконаленням системи як складової неперервної освіти особистості в таких напрямках:

- підвищення кваліфікації проводити на діагностичній основі із застосуванням низки вибіркового модулів. Для цього необхідно посилити взаємодію з обласними навчально-методичними центрами профтехосвіти в міжкурсовий період, останні повинні також постійно інформувати інститут про передовий педагогічний досвід з метою його поширення;
- створити в ПТНЗ умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників за дистанційною формою навчання як у курсовий, так і в міжкурсовий періоди;
- приділяти увагу духовному розвитку слухачів, зокрема засобами екологічної етики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безперервна післядипломна освіта інженерно-педагогічних працівників України / А. С. Нікуліна, В. В. Олійник, Г. П. Матвєєв, С. Г. Заславська, О. П. Микуляк ; за ред. А. С. Нікуліної, В. В. Олійника. — Донецьк : ДІПО ІПП, 2000. — 212 с.
2. Неперервна освіта керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів: моногр. / А. С. Нікуліна, С. Г. Заславська, І. Є. Сілаєва ; за ред. А. С. Нікуліної. — Донецьк : ДІПО ІПП, 2005. — 332 с.
3. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журн. — 2001. — Вип. 1. — С. 9–22.
4. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: моногр. / В. В. Олійник. — К. : Міленіум, 2003. — 594 с.
5. Олійник В. В. Підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти: концептуальні та організаційно-методичні засади / В. В. Олійник ; АПН України; Ун-т менеджменту освіти. — К., 2009. — 88 с.
6. Олійник В. В. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації: наук.-метод. матеріали / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька . — К. : НАПН України ; Ун-т менедж. освіти, 2010. — 44 с.
7. Олійник В. В. Управління підвищенням кваліфікації працівників профтехосвіти в умовах трансформації суспільства / В. В. Олійник. — К. : АПН України ; Ун-т менедж. освіти, 2009. — 104 с.
8. Профессиональная педагогика / под ред. С. Я. Батышева. — М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. — 904 с.

Сытников А П.

ПОВЫШЕНИЕ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье раскрывается проблема повышения квалификации педагогических работников профессиональной школы на основе многолетнего опыта Донецкого института последипломного образования инженерно-педагогических работников. Указаны основные пути усовершенствования системы повышения квалификации этой категории педагогических работников: внедрение модульно-компетентного подхода при формировании содержательного компонента повышения квалификации, инновационных педагогических и новейших производственных технологий, информационно-коммуникационных технологий и дистанционных форм повышения квалификации педагогических кадров на их основе, изучения передового педагогического опыта.

Также раскрыты пути дальнейшего развития системы повышения квалификации педагогических работников как составляющей непрерывного образования личности в течение всей жизни.

Ключевые слова: повышение квалификации, профессиональная компетентность, информационно-коммуникационные технологии, очно-дистанционная форма, передовой педагогический опыт.

Sitnikov O. P.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS TRAINING PROFESSIONAL SCHOOLS: CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

The article exposes the problem of training teachers of professional schools on the basis of long experience in Donetsk Institute postgraduate education of engineering and pedagogical workers. Reported basic ways of improving training of teachers in this category: introducing modular and competent approach to the formation of substantial component of training, innovative teaching and advanced manufacturing technologies, information and communication technologies and distance forms of training teachers on the basis of studying of the best educational experience.

Also disclosed the ways of the development of training teachers as part of lifelong learning personality throughout life.

Key words: *increase qualification, professional competence, information and communication technologies, blended full-time and distance form, advanced teaching experience.*